

УДК 339.13[(477):(100)]+330.341(045)

Чернега О. Б.,
д-р екон. наук,
професор

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна,
e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

**МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ:
ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ¹**

UDC 339.13 [(477): (100)]+330.341 (045)

Chernega O. B.,
Grand PhD
in Economic sciences,
Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

**INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF UKRAINE:
TRENDS OF CHANGES AND IMPACT FACTORS**

***Мета статті** — визначити тенденції зміни міжнародної конкурентоспроможності України та встановити чинники, які впливають на її рівень.*

***Методи.** Теоретико-методологічною базою дослідження стали положення теорій розвитку, конкуренції, конкурентоспроможності. З метою досягнення поставленої мети у роботі використовувалися такі методи дослідження: узагальнення та систематизації, абстракції, аналітичного моделювання, порівняння, статистичної оцінки, індукції та дедукції.*

***Результати.** Обґрунтовано, що рівень конкурентоспроможності національної економіки є індикатором благополуччя країни та її спроможності конкурувати в міжнародному середовищі, використовувати переваги. Визначено спільність поглядів дослідників щодо факторів, які формують рівень конкурентоспроможності, і обґрунтовано необхідність управління цим параметром на усіх рівнях господарювання. Встановлено тенденції змін рівня конкурентоспроможності економіки України, а саме: збереження низьких рангових позицій, накопичення відставання від країн-лідерів світової економіки та країн з перехідною економікою, скорочення внеску України в глобальну економічну систему, що призводить до зниження якості життя населення. Визначено сталість факторів, що стримують розвиток економіки, серед яких корупція, політична нестабільність, податкові ставки та регулювання, і посилення негативного впливу державної бюрократії.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, національна економіка, розвиток, зростання, рівень, Всесвітній економічний форум, чинник, глобалізація.*

Постановка проблеми. На протязі останніх десятиріч питання конкурентоспроможності національних економік є предметом дискусій та наукових досліджень. Загальновизнаним є факт, що в країнах з високим рівнем конкурентоспроможності відмічається зростання якості життя населення, підвищення вимог до стану навколишнього середовища, реалізуються ефективні стратегії соціальної підтримки, забезпечується реалізація програм міжнародної допомоги розвитку. Рівень конкурентоспроможності національної економіки є індикатором, що визначає якість державного управління, спроможність бізнесу бути соціально справедливим та інноваційним, здатність громадян впливати на економічні рішення, які приймаються на різних рівнях, можливості

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом 20538.

подальшого розвитку та накопичення конкурентних переваг. Як зазначає Артуро Брис, директор Центру всесвітньої конкурентоспроможності Міжнародного інституту розвитку менеджменту: «Немає єдиної нації в світі, яка досягла успіху на стійких засадах, не зберігаючи процвітання для своїх людей. Конкурентоспроможність відноситься до такої цілі: вона визначає, як країни, регіони та компанії управляють своєю компетенцією для досягнення довгострокового зростання, формування робочих місць і підвищення добробуту. Таким чином, конкурентоспроможність — це путь до прогресу...» [1]. На рівень конкурентоспроможності впливають різноманітні чинники (які, наразі, досить кваліфіковано класифіковані дослідниками) і, як свідчать дані міжнародних організацій, цей рівень для значної кількості країн змінюється досить динамічно. Необхідно констатувати, що рівень конкурентоспроможності національної економіки України дуже низький (81 місце зі 137 країн світу в 2017 р.), аналіз підсумкових показників темпів та спрямованості його змін (73 місце в 2012 р., 76 — в 2014 р., 85 — в 2016 р.) дозволяє констатувати, що ситуація в економіці залишається досить складною і повільне зростання майже не впливає на рівень життя населення країни, який є одним з найнижчих в Європі. Для визначення напрямів удосконалення державного регулювання, формування концептуальних заходів розвитку та підтримки бізнес-середовища, створення передумов сталого зростання доцільною є оцінка динаміки рівня конкурентоспроможності національної економіки, визначення найбільш вагомих факторів, які стимулюють або стримують розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі визначення рівня конкурентоспроможності національної економіки присвячено значна кількість досліджень. Загально відомими є роботи М. Портера, Дж. Даннінга, С. Гареллі, К. Прахалада, Г. Хамела, в яких пропонуються методологічні засади дослідження конкурентоспроможності економічних суб'єктів. Крім того, тисячі дослідників у різних країнах світу оцінюють спроможності окремих країн змінити усталені тенденції та прискорити входження в 20-ку лідерів (Б. Губський, В. Охота, В. Баркова, Т. Бойко, І. Гончаренко, К. Броун, Т. Джеджер, Сала-і-Мартін, Ксав'є і Ельза В. Артаді). Найбільш розгорнуті результати досліджень щорічно публікують Всесвітній економічний форум (саме на цій статистичній та аналітичній інформації базується наша стаття) та Міжнародний інститут розвитку менеджменту, які здійснюють оцінку рівня конкурентоспроможності національних економік понад двадцять років. Всесвітній економічний форум відокремлює 12 головних параметрів оцінки: інститути, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта (основа факторноорієнтованих економік); вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку (основа економік, що орієнтовані на ефективність); рівень розвитку бізнесу інновації (основа інноваційноорієнтованих економік). Міжнародний інститут розвитку менеджменту оцінює 4 групи факторів: стан економіки, ефективність бізнесу, ефективність уряду, стан інфраструктури. За результатами оцінки Всесвітнього економічного форуму 2017–2018 рр. Україна зайняла 81 місце зі 137 країн світу (покращення позиції на 4 пункти порівняно з попереднім періодом). За результатами оцінки Міжнародного інституту розвитку менеджменту (2017 р.) — 60 місце з 63 країн (погіршення позиції на 1 пункт). У той же час необхідно відмітити, що обидві інституції не здійснюють оцінку динаміки показників за тривалий проміжок часу, тому встановити довгострокові тренди за інформацією цих інституцій проблематично.

Мета статті — визначити тенденції зміни міжнародної конкурентоспроможності України та встановити чинники, які впливають на її рівень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації є специфічним індикатором благополуч-

чя країни та її спроможності конкурувати в мінливому середовищі, вдало враховувати зміни і використовувати переваги. Як слушно зазначає Я. Жаліло, конкурентоспроможність «народжується і розвивається у внутрішньому середовищі країни у процесі конкурентного змагання між суб'єктами економічних відносин», але «водночас ґрунтується на принципах конкурентних взаємовідносин між ними, які призводять до втрати частини прибутку, що міг би бути джерелом розвитку». Автор зазначає особливості конкурентоспроможності як економічної категорії: «виявляється у процесі міжнародних економічних відносин... прагнення досягти високого рівня конкурентоспроможності є виразом як національних економічних інтересів, так і інтересів окремих фірм, які беруть участь в міжнародних економічних відносинах... має внутрішні витoki: вона народжується і розвивається у внутрішньому середовищі країни в процесі конкурентного змагання між суб'єктами економічних відносин». За Я. Жаліло, конкурентоспроможність «визначається умовами економічного розвитку та залежить від здатності суб'єктів економічних відносин використовувати ці умови з максимальною ефективністю для себе..., виходить із соціально-економічної оптимальності, досягнутою в суспільстві... відповідальність за стан конкурентоспроможності несе держава» [2].

Я. Базилюк зазначає, що конкурентоспроможність як економічна категорія характеризує стан суспільних відносин у державі щодо забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг і досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [3, с. 6].

Н. Гражевська робить такий висновок: «конкурентоспроможність національної економіки в постіндустріальному вимірі є виявом синергічної природи соціально-економічної системи, здатної інтегрувати інтереси суб'єктів господарювання різних рівнів та спрямувати їхню діяльність у напрямі успішного динамічного розвитку в глобальному світогосподарському середовищі» [4, с. 162].

Згідно з К. Ревун: «конкурентоспроможність країни — це сукупність порівняльних переваг, притаманних національній економіці, які визначають її здатність конкурувати з іншими країнами» [5]. Як слушно стверджує О. Белейченко, важливим є «усвідомлення другорядності предметного наповнення процесу конкуренції. Основним предметом конкуренції є не безпосередньо продукт, а життєздатність господарства, яка краще відповідає суті поняття конкурентоспроможності на рівні національної економіки». Дослідник зазначає, що «говорячи про конкурентоспроможність національної економіки, слід зважати не лише на позиції національних товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках, але й на спроможності національної економіки виконувати її цільові функції» [6].

В. Баркова, аналізуючи фактори, що визначають рівень конкурентоспроможності країни, зазначає «що конкурентоспроможність країни — це її здатність в довгостроковій перспективі забезпечити: а) стійкість основних інститутів на основі загальновизнаних міжнародних стандартів та правил; б) фундаментальні права та свободи, в першу чергу, економічну свободу; в) гарантувати права власності і виконання контрактних зобов'язань з метою укріплення традиційних ринків та завоювання нових... конкурентоспроможна країна забезпечує своїм економічним суб'єктам ефективні умови для підвищення рівня добробуту громадян» [7].

Таким чином, слід визначити, що більшість дослідників дотримуються поглядів експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) щодо факторів, які формують рівень конкурентоспроможності, і необхідності управління цим параметром на усіх рівнях господарювання.

Як вже зазначалося, останній звіт ВЕФ щодо рівня конкурентоспроможності національних економік був побудований на оцінці 137 суб'єктів глобальної економіки.

Ключові індикатори України виглядали таким чином: чисельність населення 42,5 млн. осіб., ВВП — 93,3 млрд. дол. США (0,29 % від світового ВВП), ВВП на душу населення — 2 194 дол. США. Динаміка основних показників з 2012 р. наведена в табл. 1.

Таблиця 1 — Ключові індикатори економік України (складено на основі [8])

№ з/п	Показник	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017	2017–2018	Зміна, % від найкр. показника за період
1	Rank	73/144	84/148	76/144	79/140	85/138	81/137	
2	Score (1–7)	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	4,1	
3	Population, millions	46,8	45,7	45,4	42,8	42,6	42,5	90,8
4	GDP US\$ billions	165,0	176,2	177,8	130,7	90,5	93,3	52,5
5	GDP per capita US\$	3,621	3,877	3,919	3,055	2,125	2,194	56,0
6	GDP, % world GDP	0,42	0,4	0,39	0,34	0,3	0,29	69,0

Падіння рівня конкурентоспроможності в 2013 р. викликано як збільшенням кількості країн, які було залучено до оцінки, так і збереженням низького рівня (погіршення) важливих індикаторів розвитку. Рейтинг України за окремими складовими був таким (148 країн): захист прав власності — 143 місце, марнотратство державних коштів — 143, незалежність судів — 139, якість доріг — 144, вплив оподаткування на інвестування — 145, стійкість банків — 143, обтяження митними процедурами — 140, вплив податків на стимулювання праці — 140, здатність країни до втримання талантів — 140. Наведений перелік свідчить, в першу чергу, про дуже низьку якість державного управління, неспроможність уряду реалізувати головні завдання щодо створення умов для розвитку людини та бізнесу.

У 2014 р. зростання на 8 позицій було викликано деяким покращенням ситуації з діяльністю інституцій, змінами (на 2 пункти) макроекономічного середовища, підвищенням ефективності товарних ринків, прискоренням розвитку товарних ринків. Але, незважаючи на позитивні зміни, усі ці параметри залишаються в зоні критичного відставання (позиції понад 100 місця в рейтингу).

У 2015 р. Україна втратила позиції за такими показниками: основні вимоги (з 87 місця спустилася на 101, у тому числі безпека (з 124 на 132), підзвітність приватних установ (з 127 на 130), транспортна інфраструктура (з 88 на 91), електрика та телефонна інфраструктура (з 51 на 54), інфляція (з 75 на 134), державний борг (з 66 на 110), охорона здоров'я (з 43 на 45), ефективність фінансового ринку (з 109 на 113), розмір ринку (з 38 на 45).

У 2016 р. загальний рейтинг порівняно з попереднім періодом знизився на 6 позицій (кількість країн, які обстежувалися, зменшилась на 2). Погіршення ситуації відбулося за параметрами: інфраструктура (з 69 на 75 місце), охорона здоров'я та початкова освіта (з 45 на 54), ефективність ринку праці (з 56 на 73), розвиток фінансового ринку (з 121 на 130), відповідність бізнесу сучасним умовам (з 91 на 98).

У 2017 р. почалося незначне покращення показників рейтингу. Країна піднялася на 81 місце зі 137 обстежуваних. Але значне погіршення відбулося за параметром «ефективність ринку праці» (з 73 на 85 місце). Необхідно відмітити, що падіння стає

усталеною тенденцією: як вже зазначалося, в 2016 р. було зафіксовано зниження рівня показника з 56 місця на 73. Крім того, погіршується ситуація з параметрами інфраструктурного та інноваційного розвитку (падіння з 75 місця на 78, з 52 місця на 61). За іншими параметрами оцінки ВЕФ спостерігається незначне покращення. Тобто необхідно констатувати, що заходи, які здійснюються урядом щодо перебування системи державного управління, спрощення ведення бізнесу, підтримки підприємництва стимулюють розвиток економіки та впливають на підвищення рівня конкурентоспроможності.

Показники табл. 1, які відносяться до оцінки кількості населення України та ВВП (строки 3–5), показують найбільші проблеми: по-перше, стрімке скорочення чисельності населення за рахунок анексій територій, по-друге, різке зниження якості життя. Наразі громадяни України погіршили своє матеріальне становище майже в два рази порівняно з 2013 р. Наслідком цієї ситуації є зростання кількості мігрантів, перевищення рівня смертності над рівнем народжуваності. Проблема зубожіння — це найбільший виклик для системи державного управління.

Крім того, доцільно відмітити, що на протязі останніх 6 років Україна скорочує свій внесок в глобальну економічну систему. Станом на 2017 р. лише 0,29 % світового ВВП формує українська економіка.

У табл. 2 наведено інформацію щодо динаміки окремих складових рейтингу конкурентоспроможності ВЕФ.

Таблиця 2 — Динаміка складових рейтингу конкурентоспроможності України (складено на основі [8])

№ з/п	Рейтинг	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017	2017–2018	Динаміка
1	Rank	73/144	84/148	76/144	79/140	85/138	81/137	
2	Score (1–7)	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	4,1	– +
3	Index component							
3.1	A. Basic requirements	79/4,4	91/4,3	87/4,4	101/4,1	102/4,0	96/4,2	– +
3.1.1	Institutions	132/3,1	137/3,0	130/3,0	130/3,1	129/3,0	118/3,2	+
3.1.2	Infrastructure	65/4,1	68/4,1	68/4,2	69/4,1	75/3,9	78/3,9	-
3.1.3	Macroeconomic environment	90/4,4	107/4,2	105/4,1	134/3,1	128/3,2	121/3,5	– +
3.1.4	Health and primary education	62/5,8	62/5,8	43/6,1	45/6,1	54/6,0	53/6,0	+ –
3.2	B. Efficiency enhancers	65/4,1	71/4,0	67/4,1	65/4,1	74/4,0	70/4,1	– +
3.2.1	Higher education and training	47/4,7	43/4,7	40/4,9	34/5,0	33/5,1	35/5,1	+ –
3.2.2	Goods market efficiency	117/3,8	124/3,8	112/4,0	106/4,0	108/4,0	101/4,0	+
3.2.3	Labor market efficiency	62/4,4	84/4,2	80/4,1	56/4,3	73/4,2	86/4,0	+ –
3.2.4	Financial market development	114/3,5	117/3,5	107/3,5	121/3,2	130/3,0	120/3,1	– +
3.2.5	Technological readiness	81/3,6	94/3,3	85/3,5	86/3,4	85/3,6	81/3,8	+
3.2.5	Market size	38/4,6	38/4,6	38/4,6	45/4,5	47/4,4	47/4,5	-
3.3	C. Innovation and sophistication factors	79/3,4	95/3,4	92/3,4	72/3,6	73/3,5	77/3,5	+ –
3.3.1	Business sophistication	91/3,7	97/3,7	99/3,7	91/3,7	98/3,6	90/3,7	– +
3.3.2	Innovation	71/3,2	93/3,0	81/3,2	54/3,4	52/3,4	61/3,4	+ –

Як свідчить інформація табл. 2, більшість параметрів змінюються на протязі часу різноспрямовано. Стала тенденція погіршення ситуації фіксується лише за параметром «інфраструктура». Враховуючи важливість інфраструктурного забезпечення для розвитку усіх без виключення секторів економіки та соціального розвитку, це погіршення необхідно віднести до критичних і таких, що вимагають оперативного втручання.

Експерти ВЕФ (починаючи зі звіту 2016–2017 р.) здійснюють порівняльний аналіз економік також за регіональною ознакою. У регіоні Євразія Україна має кращі показники в сукупності лише за чотирма параметрами оцінювання (усі з динамікою погіршення рейтингу), а саме: розвиток інфраструктури, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, розмір ринку. В той же час спостерігається суттєве відставання за параметрами: інститути, макроекономічне середовище, рівень розвитку фінансового ринку.

У оцінюваннях 2012–2013, 2013–2014 рр. Україна порівнювалася в категорії країн, які знаходяться на стадії орієнтованості на ефективність (*efficiency-driven economies*), ВВП на душу населення 3 000–8999 дол. США, понад 30 країн, серед яких Албанія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Грузія, Єгипет, Китай, Румунія, Сербія, Чорногорія, Туніс та ін.). Перевагами країни виступали: рівень розвитку інфраструктури, здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку праці, розмір ринку, інновації (шість з дванадцяти показників вищі за середні у групі). Суттєве відставання від середнього в групі фіксувалося в розвитку інститутів (Україна — 3,1 бали, група — 3,9) та фінансового ринку (Україна — 3,5 бали, група — 4,0). За іншими параметрами (макроекономічне середовище, ефективність ринку товарів, технологічна готовність, рівень розвитку бізнесу) розбіжності майже не існувало.

У звітах 2014–2015, 2015–2016 рр. параметри конкурентоспроможності України порівнювалися з країнами Співдружності незалежних держав (Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан). У цьому порівнянні відставання фіксувалося за аналогічними параметрами: інститути, макроекономічне середовище, рівень розвитку фінансового ринку. Крім того, меншим, ніж в середньому по сукупності був рівень технологічної готовності, ефективність ринку товарів та праці.

Важливою частиною досліджень ВЕФ є оцінка факторів, які негативно впливають на розвиток бізнесу. Ця оцінка здійснюється з використанням статистичної інформації та опитуванням представників бізнес-середовища, аналітиків, науковців. У табл. 3 наведено інформацію щодо динаміки параметрів оцінки.

Згідно з інформацією табл. 3, за останні шість років у зовнішньому середовищі українського бізнесу майже нічого не змінилося, крім різкого підвищення рівня інфляції (врахування цього показника стає чинником, що домінує при розробці стратегії розвитку бізнесу економічними акторами). У ранзі стабільних і найбільш впливових чинників, що стримують розвиток економіки, є корупція, політична нестабільність, податкові ставки та регулювання. Крім того, посилюється негативний вплив державної бюрократії. Український бізнес на протязі останніх років не включає до переліку важливих факторів недостатню освіченість робочої сили (*Inadequately educated workforce*), недостатній потенціал для інновацій (*Insufficient capacity to innovate*), розвиток інфраструктури (*Inadequate supply of infrastructure*), погане здоров'я (*Poor public health*), що повністю пояснюється структурою економіки та особливостями участі країни в системі міжнародного поділу праці. Українським роботодавцям достатньо для підтримки виробництва трудових ресурсів, що існують, та їх кваліфікації (хоча проблеми в деяких галузях вже виникають). Сучасна інфраструктура не є пріоритетом у

Таблиця 3 — Оцінка факторів, які негативно впливають на розвиток бізнесу (складено на основі [8])

№ з/п	Фактор	2012– 2013	2013– 2014	2014– 2015	2015– 2016	2016– 2017	2017– 2018	Динаміка
1	Rank	73/144	84/148	76/144	79/140	85/138	81/137	
2	Score (1–7)	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	4,1	– +
3	Factors							
3.1	Inflation	6,6 (7)	3,7 (9)	8,0 (6)	11,5 (3)	11,9 (3)	16,3 (1)	–
3.2	Corruption	14,0 (2)	15,5 (2)	17,8 (1)	16,6 (1)	14,0 (1)	13,9 (2)	Стаб
3.3	Policy instability	6,2 (8)	10,1 (5)	14,0 (2)	10,6 (4)	13,2 (2)	12,1 (3)	+
3.4	Tax rates	10,5 (4)	8,4 (6)	7,7 (7)	8,1 (5)	7,3 (7)	9,7 (4)	Стаб
3.5	Tax regulations	13,6 (3)	11,0 (4)	4,3 (8)	7,9 (7)	6,8 (8)	9,4 (5)	Стаб
3.6	Government instability/coops	3,4 (10)	3,5 (10)	10,5 (4)	6,4 (9)	8,2 (6)	8,9 (6)	+
3.7	Access to financing	15,3 (1)	16,7 (1)	13,9 (3)	12,2 (2)	11,2 (5)	7,0 (7)	–
3.8	Inefficient government bureaucracy	7,9 (5)	13,4 (3)	8,8 (5)	8,0 (6)	11,4 (4)	6,9 (8)	–
3.9	Foreign currency regulations	1,8 (13)	4,2 (7)	4,1 (9)	7,1 (8)	4,5 (9)	4,3 (9)	Стаб
3.10	Inadequately educated workforce	3,0 (11)	0,8 (15)	0,8 (15)	0,9 (15)	0,5 (16)	2,5 (10)	Стаб
3.11	Poor work ethic in national labor force	1,9 (12)	0,6 (16)	0,6 (16)	0,9 (16)	1,5 (14)	1,9 (11)	Стаб
3.12	Insufficient capacity to innovate	1,6 (14)	4,1 (8)	1,8 (11)	2,3 (11)	1,6 (12)	1,8 (12)	Стаб
3.13	Restrictive labor regulations	7,9 (6)	1,9 (13)	3,4 (10)	3,1 (10)	2,5 (11)	1,7 (13)	Стаб
3.14	Inadequate supply of infrastructure	1,4 (15)	2,2 (12)	1,7 (13)	1,8 (12)	2,7 (10)	1,4 (14)	Стаб
3.15	Crime and theft	3,6 (9)	2,5 (11)	1,7 (12)	1,4 (13)	1,6 (13)	1,2 (15)	Стаб
3.16	Poor public health	1,3 (16)	1,3 (14)	1,1 (14)	1,1 (14)	1,3 (15)	1,0 (16)	Стаб

зв'язку з практичною відсутністю стратегій щодо виробництва інноваційної продукції. Ситуація на ринку праці не сприяє появі уваги до здоров'я та розвитку персоналу.

Висновки. Таким чином, аналіз рейтингу конкурентоспроможності ВЕФ дозволив встановити тенденції змін рівня конкурентоспроможності економіки України, а саме: збереження низьких позицій (81 місце в 2017 р.), накопичення відставання від країн-лідерів світової економіки та країн з перехідною економікою, різке зниження якості життя (падіння ВВП на душу населення майже в два рази порівняно з 2013 р.), що призводить до зростання кількості мігрантів та необхідності розробки заходів щодо подолання проблеми зубожіння. Встановлено скорочення внеску України в глобальну економічну систему до 0,29 % світового ВВП. Визначено сталість факторів, що стримують розвиток економіки, серед яких корупція, політична нестабільність, податкові ставки та регулювання, і посилення негативного впливу державної бюрократії.

Підвищення рівня конкурентоспроможності України визначається спроможністю держави та бізнесу об'єднати зусилля для реалізації заходів (стратегії, плану дій)

щодо ліквідації відставання у розвитку, сформувати дієві механізми інституціональних трансформацій, акумулювати ресурси держави на напрямках удосконалення, які чітко визначаються оцінками експертів, залучити управлінський персонал, кваліфікація якого дозволяє вирішити поставлені завдання.

Список літератури / References

1. Bris, A. IMD World Competitiveness Center. Available at : www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center.

2. Жаліло, Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська та ін. ; за ред. Я. А. Жаліла. — Київ : НІСД, 2005. — 388 с.

Zhalilo, Ya. A. (2005). *Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Competitiveness of economy of Ukraine in conditions of globalization]. Kyiv, NISD Publ., 388 p.

3. Базилюк, Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення : монографія / Я. Б. Базилюк. — Київ : НІСД, 2002. — 132 с.

Bazyliuk, Ya. B. (2002). *Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: sutnist ta umovy zabezpechennia* [Competitiveness of national economy: essence and condition of provision]. Kyiv, NISD Publ., 132 p.

4. Гражевська, Н. І. Еволюція сучасних економічних систем : навч. посіб. / Н. І. Гражевська. — Київ : Знання, 2011. — 286 с.

Hrazhevskaya, N. I. (2011). *Evoliutsiia suchasnykh ekonomichnykh system* [Evolution of modern economic systems]. Kyiv, Znannia Publ., 286 p.

5. Ревун, К. І. Конкурентоспроможність України та її регіонів: діагностика та передумови нарощування конкурентного потенціалу / К. І. Ревун // Наука молода. — 2015. — № 22. — С. 22–33.

Revun, K. I. (2015). *Konkurentospromozhnist Ukrainy ta yii rehioniv: diahnostyka ta peredumovy naroshchuvannia konkurentnoho potentsialu* [Competitiveness of Ukraine and its regions: diagnostics and preconditions of accumulation of competitive potential]. *Nauka moloda* [Young science], no. 22, pp. 22–33.

6. Белейченко, О. Г. Теоретико-методологічні основи конкурентоспроможності національної економіки / О. Г. Белейченко // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 11. — С. 22–29.

Belieichenko, O. H. (2009). *Teoretyko-metodolohichni osnovy konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky* [Theoretical and methodological basis of national economy competitiveness]. *Aktualni problem ekonomiky* [Actual problems of economy], no. 11, pp. 22–29.

7. Баркова, В. В. Факторы, определяющие уровень конкурентоспособности страны / В. В. Баркова // Экономика и управление. — 2010. — № 1. — С. 29–33.

Barkova, V. V. (2010). *Factory opredelajushchie uroven' konkurentospособnosti strany* [Factors defining the level of country competitiveness]. *Ekonomika i upravleniye* [Economy and management], no. 1, pp. 29–33.

8. Official site of WWF. Available at : <https://www.weforum.org>.

Цель — определить тенденции изменения международной конкурентоспособности Украины и установить факторы, влияющие на ее уровень.

Методы. Теоретико-методологической базой исследования стали положения теорий развития, конкуренции, конкурентоспособности. Для достижения поставленной цели в работе использовались следующие методы исследования: обобщения

и систематизации, абстракции, аналитического моделирования, сравнения, статистической оценки, индукции и дедукции.

Результаты. Обосновано, что уровень конкурентоспособности национальной экономики является индикатором благополучия страны и ее способности конкурировать в меняющейся среде, использовать преимущества. Установлена общность взглядов исследователей относительно факторов, формирующих уровень конкурентоспособности, и обоснована необходимость управления этим параметром на всех уровнях хозяйствования. Установлены тенденции изменения уровня конкурентоспособности экономики Украины, а именно: сохранение низких ранговых позиций, накопление отставания от стран-лидеров мировой экономики и стран с переходной экономикой, сокращение вклада Украины в глобальную экономическую систему, что приводит к снижению качества жизни населения. Установлена стабильность факторов, сдерживающих развитие экономики, среди которых коррупция, политическая нестабильность, налоговые ставки и регулирование, и усиление негативного влияния государственной бюрократии.

Ключевые слова: конкурентоспособность, национальная экономика, развитие, рост, уровень, Всемирный экономический форум, фактор, глобализация.

Objective. The objective of the article is to outline the Ukraine international competitiveness changes trends and specify the factors influencing its level.

Methods. Theoretical and methodological basis of the research is the principles of the theories of development, competition, competitiveness. In order to achieve this goal the methods of generalization and systematization, abstraction, analytical modeling, comparison, statistical evaluation, induction and deduction are employed in the study.

Results. It is justified that the national economy competitiveness level is an indicator of country's well-being and its consistency to compete in changing environment, take advantages. The sameness of views of researches as for the factors forming the competitiveness level are defined, the necessity to manage this characteristics on all levels of economy management is justified. The tendencies of changes of the level of competitiveness of Ukraine's economy, namely, the preservation of low ranking positions, the accumulation of lagging behind the leaders of the world economy and countries with economies in transition, reduction of Ukraine's contribution to the global economic system, which leads to a decrease in the quality of life of the population, are established. The constancy of the factors constraining the development of the economy, including corruption, political instability, tax rates and regulation, and strengthening of the negative influence of the state bureaucracy, are determined.

Key words: competitiveness, national economy, development, growing, level, World Economic Forum, factor, globalization.

Надійшла до редакції 08.12.2017